

автономност и сл. за Македонија, од таквите групи и македонски организации веќе не се ниту поставувани слични барања во Друштвото на народите. За нив веќе Друштвото на народите не претставуваше таков интерес, бидејќи ориентирањето кон миноритетните договори би значело наседнување на големо бугарската политика по македонското прашање.

Независно од тоа што петиционерството не било адекватно средство со кое можело во револуционерната ситуација да се дојде до слобода на македонскиот народ и дотолку повеќе што петициите биле поднесувани до Друштвото на народите за кое Ленин по неговото создавање се искажал во негативна смисла, овие обраќања за нас се посебно интересни. Наиме, иземајќи ги врховистичките за кои подоцна ќе стане збор, овде се работи за искрени обиди да се постави на решавање македонското прашање пред еден нов меѓународен форум и тоа набргу по стапувањето во сила на Пактот на Друштвото на народите. Но за разлика од другите петиции кои се однесувале главно за решавање на проблемите на националните малцинства и наспроти малцинските клаузули, — со своите обраќања нашите петиционери не го поставувале македонското прашање како малцинско, туку како барање Друштвото на народите да го обезбеди право на македонскиот народ за самоопределување, на негова државност под протекторатот на Друштвото на народите и сл. И макар што шансите за таквото негово решавање биле минимални или никакви, сепак, и по Војната и Версајскиот мир, а уште повеќе во условите на победата на Октомвриската револуција, во периодот на длабоката стопанска, социјална, и политичка криза — посебно во Европа, која се карактеризира и со нерешените национални проблеми, — и македонското прашање на еден или друг начин излегувало одново на виделина, на меѓународен план и со него почнале да се запознаваат соодветните органи и на овој меѓународен форум во Женева.

П. Митревски

ПРОВАЛАТА НА КОМУНИСТИТЕ ВО ПРЕСПА, СЕПТЕМВРИ 1942 ГОДИНА

Историскиот архив од Охрид секоја година истржува архивски материјали од своето подрачје. Неодамна во Ресен, кај семејството Миловски, пронајдени се интересни документи од бугарската полиција кои се однесуваат на неочекуваното и изненадно апсење на сите комунисти во Преспа што живееја под бугарска окупација. Документацијата не е целосна, но сепак може да се констатира кои лица се затворени, на колку време се осудени, кои должности ги имале во КП и тн. За дополнување на овие материјали и за обработување на овој мал труд ги консултирав и поедини активни учесници во движењето, кои во тоа време беа и провалени, како: Димитраки Теговски, пензионер од Ресен, Јонче Пецалевски, пензионер од Ресен, а роден во с. Сопотско, Кире Карговски, пензионер од Ресен, Михо Митревски од с. Сопотско, службеник во СВР Охрид и др.

Партиската организација во Преспа пред провалата

Само накратко ги изнесуваме некои податоци за работата на КПЈ во овој крај. Познато е дека населението од Преспа пред Војната најмногу одеше на печалба во нивните граници на нашата земја, а особено во САД. По враќањето од печалба, работниците — селаните, во своите домови секогаш доаѓаа со прогресивни идеи, кои ги примаа од местата каде што работеле, каде што имало и штрајкови и каде што во голема мерка читале марксистичка литература. Многу од нив таквата литература ја донесуваа и во своите домови. Не е за изненадување и фактот што некои од Преспа се бореа на страната на прогресивните сили во борбата против династијата на Франко во Шпанија, во борбата против фашизмот во 1936 година, учествуваа како доброволци од САД околу 9 члена. Повеќе од нив кога се враќаа во своите домови, веднаш организирано истапуваа против реакционерните елементи, против сите оние кои беа на страната на фашизмот, на Германија. Тие организирано ги прифаќаа идеите на КПЈ и активно се вклучуваа во своето родно место да ги спроведат.

И не само печалбарите во други земји. Кон напредното движење се вклучуваа и работниците што беа во Белград, и спроти политичката и воена несреденост на стара Југославија се прибираа во своите домови. Особено активно и организирано работеа голем дел млади учители кои на младото поколение извршија големо влијание. Преку разни културни и спортски манифестации младината од Преспа сè повеќе се зближуваше, запознаваше и организирано дејствуваше.

Така, уште во 1939 година на теренот од Преспа постоеја партиски групи — ќелии и тоа во селата: Сопотско, Подмочани, Златари и др.

По капитулацијата на стара Југославија, КПЈ беше единствена Партија која својот народ го повикуваше на смиреност, спокојство и отпор против непријателот.

И членовите на КПЈ од Преспа, заедно со своите симпатизери формираа повеќе партиски групи. Така, до крајот на 1941 година во Преспа постоеја 12 населени места со партиски организации и тоа: Болно, Евла, Подмочани, Царев Двор, Лавци, Златари, Сопотско, Јанковец, Кривени, Дрмени, Покрвеник и Ресен. Насекаде имаше по една партиска организација, која броеше до 5 члена, а во Сопотско, Болно, Ресен и Златари по две основни партиски организации. Покрај нив постоеја и групи СКОЈ, групи на симпатизери и други помошни органи како фонд за првена помош кој подоцна прерасна во воен комитет.

Целата организација на овој терен ја водеше Околинскиот комитет на КПЈ за Преспа, која во 1941 година броеше 5 члена и тоа: Мите Богоевски, Димитраки Теговски, Милан Думов, Јонче Пепалевски и Ефтим Ристевски. Истите на разни должности наизменично се менуваа, а подоцна Околинскиот комитет беше дополнет и со други лица. Исто така постоеше воен и околински комитет, околински раководства за СКОЈ итн.

Вака организирано членството на КПЈ за Преспа, со своите соработници, активно работеа сред населението во објаснувањето на борбата против фашизмот, против германските, италијанските, бугарските и други предавници на нашата земја. За идеите на КПЈ сето население

беше готово да ја помогне секоја акција. Тоа ќе го поткрепат и многубројните акции и настани што ги преземаа комунистите во текот на 1942 година и натаму. Насекаде состаноците се одржуваа тајно, а врските со другите меѓусебни организации по селата се пренесуваа со курири.

Многу илегални комунисти — партизани од Прилеп и Битола најдоа засолниште во Преспанскиот крај. Услови постојеа и сите партиски директиви беа да се формира партизански одред, што беше извршено на 6 јули 1942 година во с. Златари, формирајќи го одредот „Даме Груев“. Преземените акции што ги чинеше одредот „Даме Груев“ на теренот од Преспа и Битолско на окупаторот му даваа големи маки и тешкотии. Одредот така можеше успешно да се движи и живее на овој терен, само благодареејќи на ангажираноста, соработката и материјалната помош што ја даваа селаните, а пред се комунистите. Поради тоа бугарскиот окупатор преземаше сè повеќе мерки и бараше начин да го уништи одредот, а со тоа да ги пронајде и неговите соработници.

Изненадно апсење на комунистите

Кон крајот на август и септември 1942 година бугарската полиција имаше задача на нејзиниот терен да ги открие сите комунисти во селата и градот. Таа акција требаше да се изврши во сите населени места. Доволно и беше на полицијата да и се рече дека тој и тој е комунист. Во ова време првите апсења почнаа од битолските села: Братиндол, Ѓавато, Лера, а подоцна почнаа да ги апсат комунистите и во другите села, како, и од Преспа. Со голема сигурност се знае дека некои комунисти од Сопотско и Златари и другичленови ги поткачил Серафим — Цане од с. Лера. Беше член на КПЈ, а пред неговото апсење и секретар на Реонскиот комитет на КП. Во затворот веднаш призна сè. Алчен за пари набрзо стана бугарски агент и соработник на полицијата. Цане познаваше повеќе комунисти од Прилепско, Битолско, Крушевско, Ресенско, Демирхисарско и други места и за сите што ги знаел по име или по сеќавање и на друг начин ги поткажа на полицијата. Полицијата веднаш направи план и сите што беа предадени веднаш ги уапси, кои за сето тоа беа мошне изненадени. Првите затворени комунисти соочени со вистината дека за нив полицијата знае се, почнаа да признаваат и мораа да кажуваат и за други членови и од други места. Така, апсените комунисти од Ѓавато ги открија нивните соработници и колеги од Сопотско и Златари. Предавникот Цане се обиде да „соработува“ со одредот „Даме Груев“, со цел да го провали, а со носење на храна да ги труе. Откако одредот го забележа повеќе со овој човек не соработуваше.

Првото апсење во Преспа беше извршено во с. Сопотско при што беа фатени неколку комунисти. Тоа беше на 7 септември. Кај другите членови веднаш се создаде паника. Почнаа да се договараат што да прават. Некои мислеа да одат во планина и тоа за извесно време додека траеше оваа акција. Членовите на Партијата што сè уште не беа провалени се договараа со членовите од с. Златари што да прават. Се договараа да останат в село, мислејќи дека уапсените комунисти нема да признаат и дека ако го напуштат селото нема кој да работи. Неуапсените членови кога ќе се состануваа, а тоа го чинеа навечер, обично сред село, си велеа:

„Ако и нас не фатат, нема да признаеме. . . секако мачење ќе издржиме”. Меѓутоа, полицијата постепено и тоа во време од 6 дена за сите комунисти од Преспа ги собраа податоците и сите до 14 септември ги фати и ги затвори.

До оваа дата уапсени беа 55 лица и тоа од: Сопотско, Златари, Кривени, Јанкоец, Болно, Петрино и гр. Ресен. Меѓу уапсените лица за кои се сметаше дека се комунисти, беа уапсени и некои луѓе кои не беа активни членови на движењето и со него немаа врска. Главно, тоа беа луѓе кои беа симпатизери на сојузничките сили, беа против фашизмот, луѓе кои уште за време на стара Југославија беа наклонети кон Србите и секогаш ги мразеле Бугарите и како такви беа регистрирани „во црниот девтер на бугарската полиција”. Оваа афера на полицијата и даде поттик, покрај многубројните комунисти, да ги апси и другите осомничени лица, а со тоа да внесе уште поголем страв и беспокојство кај населението, за да биде послушно и оддано спрема неа.

Уште 17 други членови беа уапсени од 24 до 29 септември, а тоа значи дека на некој начин беа провалени. Сите уапсени лица беа донесени во истражниот затвор на полицискиот участок во с. Кажани, а некои и во Ресен. Во сочуваниве документи можат да се видат по име сите лица кои беа затворени, — кога се затворени, од каде се, а во забелешката со мастило или молив е пишувано дека е член на КП, а за некои на колку години се осудени. Според овој оригинален список од 12 септември 1942 година што е сочуван од полицискиот участок од Ресен може да се види дека најнапред се апсени комунистите од с. Сопотско, а потоа од другите села. Поради интересните податоци што ги даваат истражните органи за секој комунист што бил и од каде е, ги изнесуваме по име и по место.

1. Борис Крстанов Трајковски, член во КП од Ресен, задржан на 12. IX. 1942 година;
2. Димитар Ефтимов Каролиевски, член во КП од Ресен, задржан на 12. IX. 1942 година;
3. Кирил Ташков Колемишовски, член на КП од Ресен, задржан на 12. IX. 1942 година;
4. Димитар Ташков Тодоровски (Колемишовски) заедно со Кирил организатори и водачи на Партијата, задржан на 12. IX. 1942 година.
5. Димитар Ставрев Теговски, Политички комесар за Ресен и Околијата, задржан на 12. IX. 1942 година;
6. Андреја Спиоров Кочовски, член во КП од Ресен, задржан на 12. IX. 1942 година;
7. Вангел Иванов Дочовски, член во КП од Ресен, задржан на 12. IX. 1942 година;
8. Димитар Тодоров Кепески, пропагатор од Битола, затворен на 12. IX. 1942 година;
9. Панде Ѓоргиев Ќосевски, член на КП од Сопотско, задржан на 12. IX. 1942 година, ослободен;
10. Стефан Христов Балаловски, член на КП од Сопотско, задржан на 12. IX. 1942 година;

¹⁾ Презимињата на некои лица можеби не се точни и со денешните презимиња не се поклопуваат, а од друга страна и приклучките на полицијата не се точни дека сите се членови на КП. Таа за некои само претпоставуваше. За сите лица податоци нема — што е резултат од истрагата. Точно е и тоа дека сите не беа членови на КП.

11. Борис Христов Ивановски, член на КП од Сопотско, задржан на 12. IX. 1942 година;
12. Михајло Ламбев Крстановски, член на КП од Сопотско, задржан на 12. IX. 1942 година;
13. Милан Димитар Машковски, член на КП од Сопотско, задржан на 12. IX. 1942 година;
14. Петар Христов Ѓеоргиевски, шеф за снабдување и секретар од Кажани уапсен на 10. IX. 1942 година;
15. Иван Василев Пецалевски, секретар на партиска ќелија (група), уапсен на 10. IX. 1942 од Сопотско, ослободен;
16. Димитар Наумов Нечовски, јатак за храна од Сопотско, на 10. IX. 1942 година;
17. Кирил Танчев Нечовски, организатор на месното движење во Сопотско, осуден на 10 години строг затвор;
18. Симон Танчев Нечовски, јатак за храна од Сопотско, ослободен;
19. Борис Александров Крстановски, член на старата дружина (комити) казнет доживотно;
20. Димитар Александар Крстановски, јатак — ослободен;
21. Димитар Нанчов Гајтановски — курир и секретар на партиската организација, држи врска со сите села од село Златари на 8. IX. 1942 година, уапсен;
22. Виктор Андреев Гајтановски, член на КП, уапсен на 12. IX. 1942 година од Златари;
23. Крсте Андреев Тутковски, член и јатак, уапсен на 12. IX. 1942. година од Златари;
24. Лазар Михајло Тутковски, член на КП, уапсен на 12. IX. 1942 година од Златари;
25. Михајло Ставрев Пупалевски, член, уапсен на 12. IX. 1942 година, од Златари;
26. Вангел Талев Пупалевски, секретар на партиска ќелија и снабдител со храна и оружје, од Златари уапсен на 12. IX. 1942 година;
27. Никола Нечов Пупалевски јатак од с. Златари, уапсен на 12. IX. 1942 година;
28. Илија Александров Гајтановски, член на КП од с. Златари, уапсен на 12. IX. 1942 година;
29. Ристо Алексов Головодовски, секретар на илинденско движење, од с. Златари, уапсен на 12. IX. 1942 г.
30. Наум Никола Пупалевски, јатак од с. Златари, уапсен на 12. IX. 1942 година;
31. Јаким Петров Пупалевски, член на КП, од Златари, уапсен на 12. IX. 1942 година;
32. Вангел Јакимов Нечовски, водач на младинското движење од с. Златари, уапсен на 12. IX. 1942 година;
33. Лазар Денчов Желковски, водач на старо движење и секретар, уапсен на 12. IX. 1942 година;
34. Ташко Тодоров Ефтимовски, јатак од с. Кривени, уапсен на 12. IX. 1942 година;
35. Димитар Пандев Митревски, јатак од с. Кривени, уапсен на 12. IX. 1942 година;
36. Бојан Нанчов Настевски, од с. Кривени, уапсен на 12. IX. 1942 год.
37. Милан Димитров Думовски, политички комесар, за снабдување во Ресен и околицата, од с. Јанковец, уапсен на 9. IX. 1942 година, доживотно;
38. Анастас Димитар Думовски, курир од с. Јанковец, уапсен на 9. IX. 1942 година, осуден на 15 год. строг затвор;
39. Ламбе Ефтимов Балаловски — член и јатак од с. Јанковец, уапсен на 12. IX. 1942 година;
40. Крсте Ѓеоргиев Картациевски, член и јатак од с. Јанковец, уапсен на 12. IX. 1942 год. осуден 10 години строг затвор;
41. Живко Ташев Минчевски, член и јатак од с. Јанковец, уапсен на 12. IX. 1942 година, осуден на 10 години строг затвор.
42. Панде Цветков Богоевски, организатор од с. Болно, затворен на 12. IX. 1942 година;

43. Лубин Ламбев Поповски, јатак од с. Болно, затворен на 12. IX. 1942 г.;
44. Алексо Иванов Булаковски, од с. Болно, јатак затворен на 12. IX. 1942 г.;
45. Живко Стефанов Нанчевски, од с. Болно, затворен на 12. IX. 1942 година;
46. Михајло Ставрев Ристевски, јатак од с. Болно, затворен на 12. IX. 1942 година;
47. Атанас Георгиев Манчевски, јатак од с. Болно, затворен на 12. IX. 1942 година;
48. Александар Димитар Георгиевски, од с. Болно, затворен на 12. IX. 1942 година, осуден на 10 год. строг затвор.
49. Гаврил Ставрев Богдановски, од с. Болно, затворен на 12. IX. 1942 година;
50. Иван Андреев Тасевски, од с. Болно, затворен на 12. IX. 1942 година;
51. Ристо Иванов Герасовски, од с. Болно, затворен на 12. IX. 1942 година;
52. Борис Нанев Нечовски, од с. Болно, курир и држел врски, затворен на 13. IX. 1942 година.
53. Живко Талев Јаневски, курир и држел врски од с. Петрино, затворен на 12. IX. 1942 година;
54. Ристо Цветков Поповски, од Ресен на 12. IX. 1942 година;
55. Угрин Валентинов Лео, од с. Шиник (италијанско) организатор на италијанската територија, уапсен на 14. IX. 1942 година;

З а б е л е ш к а : На 12. т. м. при обиколката од власта се убиени разбојниците: Димитар Пандев Цветко (Мите Богоевски, б.м.) од с. Болно и Стефан Наумов од гр. Битола — као водач на четата.

12. IX. 1942 год.

гр. Ресен,

Околиски полициски началник: Б. Ангелов, с. р.

Исти список е сочуван, само постои уште еден лист кој е продолжение на овој број апсени членови и од 24 до 29 септември фатени се уште следните лица:

1. Илија Петров Миланковски од Ресен, на 24. IX., а во Кажани однесен на 27. IX. 1942 г.;
2. Калион Белмазов Демиров, од Ресен, на 25. IX., а во Кажани однесен на 27. IX. 1942 г.;
3. Борис Пандев Цветковски од с. Сопотско на 25. IX. ослободен;
4. Иван Ристов Марковски, од с. Сопотско на 26. IX. ослободен;
5. Драган Михајлов Тозиевски од Ресен, уапсен на 26. IX., а во Кажани однесен на 27. IX.;
6. Васил Наумов Котлароски, од Ресен, уапсен на 27. IX., а во Кажани однесен на 29. IX.;
7. Наум Василев Божиновски, од Ресен, уапсен на 29. IX., а во Кажани однесен на 29. IX.;
8. Михајло Ташков Табаковски, од Ресен, уапсен на 29. IX., ослободен;
9. Иван Михајлов Тозиев, од Ресен, уапсен на 29. IX., а во Кажани донесен на 29. IX.;
10. Михајло Петров Миленковски, од Ресен, уапсен на 29. IX., а во Кажани, однесен на 29. IX.;
11. Иван Христов Саламов, од Ресен, затворен на 29. IX., а во Кажани однесен на 29. IX.;
12. Атанас Михајлов Табаковски, од Ресен, затворен на 29. IX., а во Кажани ослободен;
13. Ташко Серафимов Георгиевски, од Ресен, затворен на 29. IX., а во Кажани однесен на 29. IX.;
14. Кирил Тодоров Краговски, од Ресен, затворен на 29. IX., а во Кажани однесен на 29. IX.;
15. Ристо Миловски, од Ресен, затворен на 29. IX., а во Кажани однесен на 29. IX.;
16. Борис Ѓоргиев Толевски од с. Сопотско, ослободен;
17. Дејан Балалов од Сопотско, ослободен.

Кога членовите разбраа дека се врши масовно апсење на комунисти и некомунисти, настана паника меѓу членовите на Партијата било во градот или селата, како и меѓу населението. Сите меѓусебно се изгубија. Членовите на Околинскиот комитет што живееја во Ресен: Димитраќи Теговски, Милан Димовски²⁾ од Јанковец и други не мируваа во своите домови. Местото на спиење и движење го менуваа. Излез немаше. Не беа свесни во тие тешки денови што да направат. Некои сакаа да пребегаат на италијанска територија или во планина, кај одредот. Размислуваа и резонираа дека ќе биде полошо за сите. Врските ги прекинаа со сите села, како и со одредот, Некои состаноци што ги планираа понапред не можеа да ги одржат. Никој не се надеваше дека така брзо ќе бидат откриени — предадени. Членовите на Партијата беа млади, неискусни; бугарската полиција беше масовна и не бираше средства во таа брзина се додека не дојде до целта — до откривање на сите комунисти.

Во затвор земаа и обични граѓани, трговци, некомпромитирани луѓе, а со тоа членовите на Партијата се утешуваа дека не се провалени. Меѓутоа до 14 септември сите членови беа уапсени на лице место, бидејќи на свој начин полицијата водеше сметка за целото население кај се движи со цел акцијата да им биде успешна. Времето минуваше, а за размислување и за преземање на одредени чекори немаше место.

Во исто време вршеа истраги и по куќите, барајќи доказни материјали што ќе ги компромитираат членовите на Партијата. За таа цел Ресенското околинско управление под бр. 2836 од 10. XI. 1942 год. испрати список на сите предмети до обласниот началник (државна сигурност) што се прибрани во Ресен, како: пушки, торби, ранци, муниција, фишеклии, книги, разни предмети што служеа за исхрана и облека и др. Од кои семејства беа прибрани сите тие предмети не може да се утврди, бидејќи нема податоци.

Убиството на Мите Богоевски и Стив Наумов

Целта на бугарската полиција ѝ беше да ги фати членовите на одредот „Даме Груев“. Полицијата позитивно знаеше дека одредот е лоциран на теренот од с. Болно—Избишта—Јанковец. Поради тоа од 8—14 септември на овој терен беше ангажирана сета бугарска војска од гарнизоните на Ресен, Битола и Охрид. На 12 септември во потрагата по планинските предели Бугарите се послужија и со авијација, бомбардирајќи ги поедини места со цел да ги отепат членовите на одредот. Сето тоа беше попусто. Бугарската војска трагаше масовно и секое планинско место по редици го испитуваше. Членовите на одредот за акцијата знаеја и навреме се сокрија.

Изутрината, на 11 септември полицијата го повика Мите Богоевски да се јави во Банката со цел да го примат на работа. Всушност целта им беше веднаш да го затворат. Раководителите на одредот:

²⁾ Милан Думоски од с. Јанковец беше еден од најхрабрите борци меѓу партизаните и херојски загина во борбите за ослободување на Дебар.

Јосиф Јосифовски — Свештарот (кој во Преспа престојуваше од 1941 година), Илија Спиrowsки, Стив Наумов и Мите Богоевски во непосредна близина на Болно одржуваат состанок, не слутејќи дека тоа ќе биде и последно видување со Мите и Стив. Полицијата одамна трагаше за Стив Наумов, а веќе во овие критични денови со голема сигурност разбра дека и Мите е еден од организаторите на движењето. Пред провалата за Мите не знаеја позитивно дека е организатор. Го знаеја дека бара работа. Всушност Мите со Стив Наумов секојдневно работеа за делото на Партијата, за ослободување на својот народ. Овие истакнати борци дента беа во дилема: Дали да му дозволат на Мите да оди во Ресен или не? Според раскажувањата на Илија Спиrowsки³⁾ сите се согласиле и направиле план на некој начин да се спасат со одредот од изненадната блокада. Требало и Мите да премине во илегалство, а одредот веднаш од овој терен да се исели што и стана. Додека дента направија ваков план, во Ресен го испратија таткото на Мите, Панде, кого го затворија, вечерта спроти 12 септември (во сабота) целиот терен бил блокиран. Војска имало на сите страни спрема Болно. На 12 изутрината сите комунисти од Ресен биле затворени. Мите и Стив се сокриле во непосредна близина на селото, во лозјето на Мите, мислејќи дека тука никој не може да ги пронајде. Бугарската војска, трагајќи, наишла на местото кај што биле засолнети Мите и Стив. Излез немало. Да се предадат, значеше мачење и потоа убиство. Остануваше само борба. Мислејќи дека ако еден почне да води борба ќе ги збунат војниците, а другиот да побегне од рацете на војниците. Почнала нерамна борба — двајца против многубројна војска. Стив при бегането и водењето на борба легна на својата бомба и се самоуби, а и Мите, немајќи излез, тешко ранет и откако отепа еден војник и еден рани со својот пиштол, се самоуби. Двајцата млади комунисти беа добри другари и организатори на КП за Битола и Преспа и двајцата во исто време херојски загинаа, како што ги учеше Партијата дека не треба да се предаваат⁴⁾. Нивните тела и коски и денес не се знае кај се закопани. Тоа значи, дека полицијата знаеше дека отепа добри борци и организатори. За нивното убиство, односно како биле откриени има две верзии: едни велат дека некој ги предал, но ова мислење не држи; според друго мислење, кое веројатно е поточно, бугарската војска го испитувала секое место и безцело наишла на нив. Тоа може да се потврди и од фактот што во записникот за Стив се вели: „Го отепаваме водачот на четата“. А тоа значи повеќе се трагаше за одредот и затоа беше испитуван секој дел. Голема беше и нивната грешка што двајцата, ноќта, не се повлекоа во одредот, како што беше и договорено на последниот состанок.

Вечерта, на 12 септември, во Полицијскиот участок од Ресен направија список на сите уапсени членови и на крајот од списокот во, **ЗАБЕЛЕШКАТА** стои: „На 12 т.м. при обиколката од власта се убиени разбојниците Димитри Пандев Цветков (Богоевски Мите бел. м.) од

³⁾ И. Спиrowsки, „Нова Македонија“ од 15 август 1961 год. „Партизани и илегалци во Преспа во 1942 год.“

⁴⁾ Стив Наумов и Мите Богоевски се прогласени за народни херои.

с. Болно — Ресенско и Стефан Наумов од гр. Битола — водач на четата.”

По завршување на целата акција, навечерта во Ресен, полицијата и војската, задоволни од успешната хајка против комунистите прославуваа победа и цела ноќ се веселеа, мислејќи дека ги фатија и некои членови од одредот. Одредот „Даме Груев“ за ова време успеа да се спаси и ни еден член не беше фатен; одредот пак си продолжи да дејствува, да врши акции на теренот против окупаторите.

Истраги во полицискиот затвор и судењето

Истрагата за сите затвореници се водеше во полицискиот участок во с. Кажани, а за некои лица во Ресен. Истрагата беше водена поодделно за секој член и тоа по села. Со желба да ги дознаат сите работи на Партијата, полицијата во вршењето на притисокот не бираше средства во мачењето на затворениците. Ги тепаше со гума и дрво. Кога не ќе признае пред истражните органи, тогаш надвор од канцеларијата, во двориштето, бугарските војници продолжуваа да ги тепаат со цепеници. Не гледаа на кое место ги удираат. Целото тело им беше посинето, оцрнето. Во истрагата учествувааше и полицискиот началник од Битола — Панов. И пред затворениците началникот ги прекорувал своите, иследници, а некои и ги удираше од лутина, со зборовите: „Ви не сте способни за иследување. . . Еве, како се врши иследување на тие разбојници”. . . Тогаш од апсените тој ќе земеше да го испитува. Тешко си него. Обично, истрагата почнуваше од навечер до сабајле. Ги изведуваа и на стрелачко место кај што имаше ископани јами. За некои штотуку почнала целата подготовка за стрелање, началникот заповедувааше: „Чекајте сега ќе каже?!” Повторно мачење, стоење во вода. Кога еден со други ќе ги соочеја не можеа да се препознаат. Истрагата траеше скоро два месеца. Во истрагата некои уапсени лица, за кои се утврди дека не се комунисти, ги пуштија.

Во крајот на декември почна судењето кое се одржуваше во Битола. Сите политички затвореници ги судеше Воениот (полевен) суд. На судењето за сведетели беа повикувани многу селани и граѓани од Преспа. На сите затвореници, иако пред истражните органи за многу работи признаа, пред да се почне со јавното судење им беше сугерирано да не признаваат пред судот. Во ова многу им помогна Цветко Узуновски — Абас, а особено во време на иследувањето до изнесување на судење со цел психички да се средат. Затворениците пред да почне судењето се договараа како да се бранат. Во затворот формираа и провизорен суд. Меѓусебно си поставуваа и прашања со цел пред Воениот суд да не се збрка. Кога почна судењето за се што се одигруваше во салата преку врска беа известувани кој како изјавил. Сето тоа беше добро организирано. И судењето се водеше поодделно, по групи, по села. На секое судење присуствуваше многу народ. Салата одвај ги собираше.

На судењето, место да се докаже сето она што беше признато пред истражните органи, сите затвореници пред судот изјавуваа: „Не е точно обвинението. . . Ние така понапред изјавивме затоа што многу

не мачеа, тепаа, не тераа така да изјавуваме и изјавите ги потпишувавме како што сакаше иследникот.” Важно беше и основно тоа што сите сведоци од селата што ги повика бугарскиот обвинител (прокурор), место да зборуваат во негов интерес, изјавија дека сите луѓе се чесни, не се против оваа држава и дека се добри работници земјоделци и се борат да си обезбедат исхрана само од земјоделство и т.н. Прокуророт веднаш се откажуваше од овие сведоци.

На крајот, судот некои лица ги осуди, а повеќе ги казни со затвор доживотен или до 15 години строг затвор. Пресудените комунисти казните ги издржуваа во затворите: Битола, Идризово, Кустендил, Варна и други места.

Интернирање и преместување на службениците од Ресен

Во 1942 година окупаторот почна да презема и други мерки против лицата во селата и градот кои беа осомничени. Изгубија секаква доверба кај секој граѓанин во Ресен. И службениците што беа на работа во државните установи, работеа против нив, тајно дејствуваа за делото на прогресивното движење. Извесно време во служба беа и комунистите: Мите Богоевски, Илија Спировски, Киро Карговски и други.

Според еден сочувван список може да се види дека 40 членови од Преспа треба да се интернираат во: Софија, Варна, Пловдив, Русе и Бургас. Тоа е извршено за сите нив. Интернирани се лица кои работеле со Албанците како трговци, лица кои пред Војната беа настроени против Бугарите и лица за кои се претпоставуваше дека се комунисти. Во списокот за секој од нив стојат зборовите: „Голем комунист”, „комунист”, „голем Србин” и тн. Интернирани се и лица кои се занимаваа со трговија, таканаречени контрабандисти.

Во овој список фигурираат и службениците кои требаше да се преместат од своите досегашни служби, бидејќи не биле пожелни и се против државата. Меѓу нив беа: Богдана Крстева Трајчева, телефонистка, издавала тапии во Управлението, а била комунистка, Вера Димитрова — секретар во Ветеринарната служба во Ресен, осомничена како комунистка, Елисавета Апостолова од Битола — учителка во Ресен, осомничена како комунистка, Круме Божиновски, осомничен за „голем комунист” и дел од комунисти и други лица. И оние што беа ослободени на судот веднаш беа интернирани на разни места по Бугарија на присилна работа.

Сите податоци зборуваат дека населението од Преспа не мируваше и дека беше огорчен противник на окупаторот. За цело време додека траеше Народната револуција овој крај беше на нога и секогаш луѓето беа подготвени да излезат во пресрет за своите чеда, кои што-туку беа отишле во планина како партизани.

Со право Бугарите секогаш Преспа ја нарекуваа „немирен крај”. Оваа акција заврши, но нивниот дух — идејата нивна не ја поништија. Други лица го продолжија делото се додека не излегоја тие од затворите. Борбата со уште по силно темпо се развиваше. Одредот „Даме Груев” беше еден од тие одреди кои окупаторот не успеа да ги ликвидира и постепено јакнеше, и во 1943 година прерасна во регуларна единица.

Преспа стана жариште на разни партизански одреди и политичките настани што се одигруваа во 1943 и 1944 година, кои беа важни за цела Македонија.

Д. Мире

ПО ТРАГИТЕ НА ИЛИНДЕН 1903 ГОДИНА

(Еден аспект по прашањето за востанието)

Вооружената ослободителна борба на македонскиот народ, со оглед на конкретната политичка ситуација на Балканот и во Европа, имајќи ги предвид специфичните економско-социјални и политички проблеми во Македонија, како и особените национални и културни задачи, услови и конкретни субјективни и објективни можности на нашето револуционерно движење до илинденската епоха, не можеше а да нема во својата основа своеобразен карактер на национална буржоаско-демократска револуција, со изразито длабоки социјални примеси.

Бидејќи на чело на порано ослободените балкански држави се наоѓаа монархистички влади како спроводници на империјалистичката политика на големите капиталистички сили, кои што и самите имаа завојувачки претензии спрема Македонија, нашиот народ сè повеќе доаѓаше до сознание дека ќе може да ја извојува својата национална слобода само со сопствена борба, без надеж од било каква добронамерна и сериозна помош однадвор.

Со ваква јасна генерална линија на ТМРО не се согласија бугарскиот двор и буржоазија и направија сè да ги разбијат редовите на ТМРО, за која цел во 1895 година, во Софија образуваа Македонски комитет. Со овој убиствен акт на бугарскиот двор и буржоазијата, фактички, се создадоа два центра, внатрешен и надворешен.

Веднаш се поставува прашањето: Каква беше тактичката линија на врховистите во борбата против ТМРО и нејзините цели? Отпрвин, како агенти на бугарскиот двор и буржоазија, врховистите водеа отворена борба против ТМРО, ветувајќи му на народот ослободување од Турското ропство со помош и ангажирање на Бугарија и божем без заграбувачки намери. Плитки беа корените на овие обиди за измама, голи ветувања, а всушност пресметани на поткопување темелите на ТМРО и на заменување на турското ропство со ново — овој пат бугарско. Раководителите на ВМРО и народот на Македонија ги согледаа вистинските намери на врховистите, не се дадоа да бидат така лесно измамани